

(פרשה ז', י"ז) ששאל מרדכי להתינוקות של בית רבן ואמרו לו כל אחד פסוק מאלו הפסוקים ושמה, ושבפרוכינציא אומרים אותם בכל יום, ועיין בט"ז (שם) שהוא היה נוהג לאמרם בכל יום בשעה שהשליח ציבור אמר שים שלום ע"ש, אך מנהגינו לאמרו אחר עלינו הוא בקיצור של"ה בשם ספר זכרון ציון ע"ש.

הערה

סדר הזכירות

למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים וכו'. חצי פסוק הוא בפרשת ראה (דברים ט"ז, ג'), ועיין בספר חרדים (פי"ב) שהוא ממנין תרי"ג מצות לסמ"ק ורשב"ץ לזכור בכל יום כי עבדים היינו במצרים ואילו לא הוציא משם עדיין היינו עבדים שם, ותכלית הזכירה שנדע שבשביל כך אנו עבדים להקב"ה ועבד חייב לעשות עבודת רבו עיקר וסתם זכירה בלב, אך דרשו חכמז"ל ממקרא יתירה דכתיב למען תזכור וכו' להזכיר ג"כ בפה והוא כדי לחזק הלב ע"ש, וזה נראה נמי הכוונה שמזכירין הפסוק למען תזכור ולא הפסוק (זכור את יום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים) שנכתב קודם בפרשת בא (שמות י"ג, ג'), ומה גם שלשון למען תזכור אינו מדוקדק כמובן, אך משום דמפסוק למען תזכור נלמוד החיוב להזכיר בפה (א).

כירת, יציאת מצרים
אוצר החכמה

זכרון מנחם

(א) עיין בשדי חמד כללים מערכת ז' וכן בספר נחלה לישראל סימן ג"ב אות ה' בשם החינוך מצוה ש"ל שיציאת מצרים צריך להזכיר דוקא בפה ע"ש, ועיין במהרש"ם חלק ג' סימן שנ"ט שמפקפק על אמירת הזכירות אלו מפני שמפסיקין בפסוקי דלא פסקי משה וכתב דשב ואל תעשה עדיף ומוטב לכוין בברכת אהבה רבה, כמו שכתב המג"א (סימן ס' ס"ק ב') בשם האריז"ל ע"ש, אך לפענ"ד נראה ליישב מנהג העולם שנהגו לאמרם על פי מה שכתוב בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן קנ"ד לענין אמירת על כן

ברך וכו' שמותר לאמרו אף שמפסיק באמצע פסוק כיון שהוא אינו רוצה לומר הקרא בדיוק משום איזה חיוב וכו' רק כמו קריאה והכרזה להתעורר עצמו לשמור את השבת ע"ש, וכן כתוב בחתם סופר או"ח סימן י' דמותר לומר ה' אלהיכם אמת כמה פעמים ביום כיון שאומר דרך הודאה ולימוד ע"ש, א"כ י"ל דגם בהזכירות אלו דג"כ אינו רוצה לומר בדיוק הפסוק רק לעורר עצמו לזכור הדברים הללו ג"כ י"ל דאין קפידא לאמרם, וכן הוא בסידור התניא ובכל הסידורין.

זכור את יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב וכו' (ב). זה אינו לשון הפסוק ^{והיה תפלת} אך הוא תוכן כוונת הפסוק בפרשת ואתחנן (דברים ד, ט) (רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך וכו' והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב), ועיין ברמב"ן פרשת ואתחנן שם שזה מצות לא תעשה שלא לשכוח מכל הדברים אשר ראו עינינו הקולות והלפידים ודבריו אשר שמענו מתוך האש ולהודיע זאת לבנינו, ותועלת מצוה זו שמה שאדם רואה בעיניו לא יועיל שום אות ומופת להכחיש הדבר, גם מה שאדם מוסר לבנו גם הבנים לא יסתפקו בהם דאין אדם מוריש שקר לבניו ע"ש.

זכור את אשר עשה לך עמלק וכו'. עיין בחרדים (שם) שמהרמב"ם וסמ"ק משמע שמצוה זו בכל יום ודרשו בספרי (דברים כ"ה, י"ז) זכור יכול בלב כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור ומה זכור בפה ע"ש, וכן הוא בהדיא בגמרא מגילה דף י"ח ע"א, ודע שבמקצת סידורין נתוסף בהם בסוף זכירה זו נוסח ומה שמו וזכרו ונימח זכירו מלהזכירו, והוא מדברי השל"ה פרשת תצא שם.

ועיין בספר קב הישר פרק צ"ט שהגאון ר' העשיל כשהיה רוצה לנסות הקולמוס היה כותב שם המן או עמלק ואח"כ היה מחקו לקיים תמחה זכר עמלק.

זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים וכו'. פסוק הוא בפרשת תצא (דברים כ"ד, ט) ועיין ברמב"ן שם שזה מצות עשה לזכור בכל יום, (ועיין בחרדים (שם) דדרשי בספרי (קמ"א) מדסמוך ליה השמר בנגע צרעת שלא תדבר לשון הרע ותלקה כמרים ושמור הוא בלב וזכור בפה ע"ש), ותועלת זכירה זו שנדע גודל עון לשון הרע מעונש הגדול אשר היה למרים שלא דיברה אלא באחיה אשר אהבתו כנפשה ולא דיברה בפניו ולא בפני רבים אלא בפני אחיה הקדוש, ועיין מה שכתבתי לעיל גבי אלהי נצור"א בשם האריז"ל דהמצות והמעשים טובים אשר עשה המדבר לשון הרע יקה האיש אשר דיבר בו ע"ש.

זכור את יום השבת לקדשו. עיין בפרש"י (שמות כ', ח) שזכור את השבת כל ימי השבוע שאם נזדמן חפץ נאה מזמינו לשבת ע"ש, ודברי פירש"י הם

זכרון מנחם

(ב) עיין בסידור היעב"ץ בסדר מעמדות היה אומר בכל יום בפרשת ואתחנן ליום א' שאביו הגאון חכם צבי ז"ל כדי לזכור מעמד הר סיני ע"ש.

א. עמ' שע"ב. ב. צ"ל חובת הלבבות. עי' לעיל עמ' שע"ב.

במכילתא (פ' ז'), ואף שזה דברי בית שמאי דאמר מחד בשבתך לשבתך (ביצה ט"ז). עיין ברמב"ן שגם הלל עצמו מודה לבית שמאי וכו', וע"ש עוד ברמב"ן דרשה אחרת על זכור את יום השבת שלא יהא מונה הימים כדרך שהעכו"ם מונים שקורין לכל יום שם בפני עצמו אלא יהא מונים כל יום על שם שבת אחד בשבת שני בשבת והיא ג"כ במכילתא שם, ועיין בחרדים בשם הספרא (ויקרא כ"ו, ג', פ' א' סימן ג') שמצות זכירה זו בפה דמדכתיב שמור הרי שמירת הלב ומה זכור בפה ע"ש^(א).

הערה

זכור אל תשכח את אשר הקצפת וכו'. והוא פסוק בפרשת עקב (דברים ט', ז'), מעשה המדבר ועיין בחרדים (שם) בשם הספרא (ויקרא כ"ו, ג', פ' א' סימן ג') דזכור בפה אל תשכח בלב (ושהוא ממנין תרי"ג לחרמב"ן), ותועלת זכירה זו, ללמוד קל וחומר אם אנו מצווין לזכור מה שעשו אבותינו במדבר מכל שכן שהוכח עלינו להזכיר מה שאנו בעצמינו הקצפנו הבורא ית"ש מיום היותינו על האדמה עד היום הזה, ולקיים וחטאתי לנגדי תמיד (תהלים נ"א, ד') ע"ש, ולפי פשיטא נראה לפענ"ד משום דחטא העגל הוא שמירה לדורות כמו שכתוב (שמות ל"ב, ל"ג) וכיום פקדי וכו', לכך ג"כ החיוב על הדורות לזכור חטא העגל.

והנה בספר חרדים (שם) יש עוד שני זכירות מה שלא הובא בסידורי דידן והוא **וזכרת כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל,** והוא פסוק בפרשת עקב (דברים ח', י"ח) והוא מצות עשה לזכור ה' תמיד, על דרך שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים ט"ז, ח') וחיוב זכירה זו היא בפה, וכתב ג"כ בשם מורו שהיה מרגליה בפומיה לומר פסוק אשרי איש שלא ישכחך ע"ש, וחיוב זכירה זו הובא ג"כ בשל"ה הלכות תשובה ע"ש, וזכירה הב' **וזכרת וכו' ויאכילך את המן שמלתך לא בלתה וכו'** (דברים ח', כ', ד') והוא ג"כ בשל"ה בפרשת עקב, ועיין בחרדים שממנה נלמוד קל וחומר אם נצטווין לזכור החסדים שעשה עם אבותינו מכל שכן שכל אחד מחיוב לזכור תמיד החסדים שעושה השי"ת עמו ואז יכנע לפניו ויבוש, והוא ממנין תרי"ג לרבינו יונה.

והנה שני זכירות אלו הובאו ג"כ בסידורי ספרד ובספר עבודת הקודש (כף אחת **אות ד') מהגאון החיד"א אך יש שם עוד שני זכירות, (א) עמי זכור נא מה** **יעין בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור למען דעת צדקת ה', והוא**

מעשה דבלק בלעם, ירושלים

זכרון מנחם

(ג) עיין בשדי חמד שם שכן כתוב בתורת כהנים ריש פרק ויקרא, ושכן משמע מדברי הרמב"ם ריש פרק כ"ט מהלכות שבת דזכירה דשבת הוא בפה ע"ש.

פסוק במיכה (ו', ה'), (ב) אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי, והוא פסוק בתהלים (קל"ז, ו').

סדר י"ג עקרים

אני מאמין וכו' והוא לבדו עשה ועושה ויעשה. עיין ברמב"ם (פ"א מיסודי התורה אני מאמין, מציאת ה' ובפירושו לפ' חלק) שרצה לומר שמסתפק במציאותו ודי לו בעצמו ואינו צריך לזולתו.

אני מאמין שהבורא יתברך שמו הוא יחיד ואין יחידות כמוהו וכו'. ביאור יחוד ה' דברים אלו עיין מה שכתבתי לעיל^א בביאור על יגדל בשם הרמב"ם והחובת הלבבות משום דיש כמה מיני אחדות אבל הקב"ה הוא אחד האמתי מכל צד ע"ש, וזה ואין יחידות כמוהו בשום פנים.

אני מאמין שהבורא יתברך שמו אינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף. עיין בפירוש המשניות להרמב"ם בפרק חלק שם שהכוונה שלא ישיגוהו מאורעות הגוף כמו התנועה והמנוחה וכדומה. והנה בנוסח היגדל וכן בנוסח סדורי ספרד כאן ליתא הק' (ולא ישיגוהו משיגי הגוף), אך נוסח סידורי דידן הוא ברמב"ם שם ע"ש.

אני מאמין שהבורא יתברך שמו הוא ראשון והוא אחרון. הנה נוסח סידורי ספרד הוא קדמון לכל קדומים, וכן הוא בנוסח היגדל ראשון ואין ראשית וכו' וכן הוא ברמב"ם שם^(א), אך הוא ממילא דמי שאין לו ראשית אין לו תכלית, ואפשר דלכך הוסיפו בנוסח דידן שלא למעות בדבר ח"ו.

אני מאמין שהבורא יתברך שמו לו לבדו ראוי להתפלל וכו'. ועיין ברמב"ם שם שרצה לומר שאין להתפלל ע"י אמצעי, ועיין בהתם סופר או"ח (סימן לו לבדו ראוי להתפלל

זכרון מנחם

(א) עיין בשלה"ק בית ה' שלכך לא הזכיר הרמב"ם נצחית ה' בעקרי הדת כי פשיטא שהוא נצחי כיון שהוא קדמון הוא נצחי ע"ש.

א. עמ' קכ"א.

קס"ו) שמתעם זה מואן המהר"ל מפראג לומר פייט מכניסי רחמים, והנה שאלני מופלג אחד הלא הוא נגד הגמרא פרק קמא דשבת (י"ב:) אל ישאל צרכיו בלשון ארמי שאין מלאכי שרת מכירין בלשון הארמי ע"ש, הרי דמותר להתפלל על ידי אמצעי, ומצאתי בכל בו הלכות ק"ש שהעיר בזה וז"ל צריך כל בר שכל להבין ולא יטעו שכוונת הגמרא שם שיכוון השואל לשאול צרכיו למלאך שיצטרף לתפלתו או להקריבה לפני ה', ומה שאמר למלאכי שרת רצה לומר הכוחות הטובות וכו' ע"ש שהאריך בזה, ועיין מה שאכתוב בסדר הסליחות בפייט מכניסי רחמים.^ג

אני מאמין שכל דברי נביאים אמת. הנה בסידורי ספרד כל זה ליתא ולהשלים דברי נביאים אמת^א הי"ג עקרים העיקר שנבואת משה רבנו ע"ה היה אמת ושהיה אב לנביאים הוא נחלקת שם לשני עקרים, ואפשר שלא ליתן פתחון פה על נביאי שקר, אך נוסח סידורי דידן הוא על פי דברי הרמב"ם שם, וכן הוא בנוסח היגדל ע"ש.

אני מאמין שנבואת משה רבנו עליו השלום היתה אמיתית.^ב נראה לפענ"ד הכוונה על פי דברי הרמב"ם פרק ז' מיסודי התורה שכל הנביאים היו רואין על ידי משל וחידה כמו החיות שראה יחזקאל והמקל שקד שראה ירמיה, משא"כ משה רבנו עליו השלום העיד עליו הכתוב (שמות י"ב, ה) פה אל פה אדבר בו ובמראה ולא בחידות ע"ש, וזה שנבואת משה רבנו עליו השלום היתה אמיתית דאילו שאר נביאים לא היה נבואתם אמיתית שהיתה רק משל וחידה אבל גבי משה רבנו ע"ה היה הנבואה גופא אמיתית.

אני מאמין שכל התורה המצויה עתה. אפשר הכוונה שכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש (ויק"ר כ"ב, א). היא הנתונה למשה רבנו עליו השלום, עיין

זכרון מנחם

(ב) הא דצריך לומר עוד הפעם אני מאמין שנבואת מרע"ה היתה אמיתית כיון שכבר אמר שכל דברי נביאים אמת הרי גם נבואת מרע"ה בכלל עיין בספר שו"ת תורת יקותיאל סימן כ"ח.

ב. עי' בכל בו שם שהנוסח שונה ממה שהביא רבינו בשמו וז"ל וצריך כל איש בעל שכל להתבונן במאמר הזה ולא יטעה לומר שדעת ר' יוחנן שיכוון השואל לשאול צרכיו למלאך שיצטרף לתפלתו ולא להקריבה ולהשמיעה לפני השם יתברך, כמו שאמרו לא תצוה לא למיכאל ולא לגבריאל אלא לי צוה ואנא עני לך, וכונת ר' יוחנן ידועה למשכילים ומבינים טוב לחש למה אינם מכירין בלשון ארמי ולא בשאר לשונות חוץ מלשון הקודש עכ"ל.
ג. עמ' ח"ג עמ' ר"ג. ד. ר"ל כוונת "עתה".

ליקוטי סדר י"ג עקרים מהרי"ח תנו

ברמב"ם שם שהכוונה שכל התורה ניתנה מפי הגבורה ואין הפרש בין ובני חם כוש ומצרים ושם אשתו מהטבאל ותמנע היתה פלגש ובין אנכי ה' אלהיך ושמע ישראל, כי הכל מפי הגבורה והכל תורת ה' תמימה טהורה וקדושה אמת וכו' ובהכל יש פלאים וחכמות, ועל זה התפלל דוד המלך גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך וכו'.

תורה לא תהא מוחלפת

אני מאמין שזאת התורה לא תהא מוחלפת וכו'. והא דאיתא במדרש ^(ויק"ר פרשה י"ג, ג') חידוש תורה מאתי תצא, וכן ביוצר לפרשת החודש להנתן דת חדשה, עיין מה שכתבתי לעיל בביאור על יגדל^ה, ועיין בשל"ה (שם) שהכוונה כמו שנתגשם האדם כך נתגשם התורה, כי אילו היה אדם נשאר בגן עדן היה התורה מובנת בדרך רוחני כי לא שייך לא תחרוש בשור ובחמור בגן עדן וכדומה, כך לעתיד תתפשט התורה גשמיותה ויתקיימו בדרך הרוחני ע"ש, ודברי פח"ח.

יודע כל מעשה בני אדם

אני מאמין שהבורא יתברך שמו יודע כל מעשה בני אדם שנאמר וכו'. הא דלא הביא ראיה מהפסוק לשום עיקר מהי"ג עקרים רק לזה, וחלא בכל אחד יש ראיות מהפסוקים כמבואר ברמב"ם בפירוש המשניות שם, ומצאתי בספר קמן נקרא דרך אמונה מהגה"ק מו"ה יצחק אייזיק מקאמארנא וצללה"ה שהעיר על זה וכתב משום דרבינו הרמב"ם מביא שם מפסוק אחר לראיה על זה ע"ש, אך לבעל הפייט הלז לא היה נוחא ליה בהפסוק שמביא הרמב"ם, כי משם לא נמשך אלא על השגחה הכללית כנראה למעיין לכך מביא מפסוק היוצר יחד לבם (תהלים ל"ג, ט"ו) שנשמע גם השגחה פרטיות, משא"כ בשאר עקרים סמך עצמו על הפסוקים שמביא הרמב"ם ע"ש.

שכר ועונש

אני מאמין שהבורא יתברך שמו גומל טוב למי שישמור מצותיו ויעניש למי שיעבור על מצותיו. הא דנקיט גבי שכר גומל טוב שהוא לשון הוה וגבי עונש נקט ויעניש שהוא לשון עתיד, ואף שמצאתי באיזה סידורים שכתב ומעניש, אך ברוב הסידורין ויעניש, משום דגבי דבר טוב הקב"ה משלם השכר אף קודם שעשה הדבר טוב, וכמו שפירש הכלי יקר פרשת לך (בראשית י"ב, ג') על ואברכה מברכיך ע"ש, וגם מקרא מלא (שמות ג', י"ב) הוא בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על החר הזה, משא"כ גבי עונש באשר הוא שם.

ה. עמ' קכ"ב.

אני מאמין בביאת המשיח. הא דנקרא משיח ביו"ד ולא בוי"ו, עיין בספר ארחות חיים על ברכת הנהנין שכל שמות המשיח נכללין בו^(ג).

ביאת המשיח

אני מאמין שתהיה תחיית המתים. עיין ראשית חכמה פרק ה' שער אהבה בסוף^(ד).

תחיית המתים

הנה יש נוהגין לומר בכל יום פרשת היראה היינו מועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה עד ארץ זבת חלב ודבש, והוא בפרשת עקב (דברים י', י"ב: י"א, מ'), ופרשת התשובה היינו מוהיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה עד בכל לבבך ובכל נפשך, והוא בפרשת נצבים (שם ל' א, י') ונדפסה במקצת הסידורין. והנה פרשת היראה מוזכרה בראשית חכמה פרק ו' משער אהבה בשם רבינו יונה לאמרה בכל יום^(ה), אך בסדר היום בהנהגת הבוקר מוזכרים גם שניהם ע"ש.

אמירת פרשת היראה, התשובה, הטעם

פרשת המן. עיין בטוש"ע ריש השכמת הבוקר (סימן א' סעיף ה') שטוב לומר בכל יום פרשת המן, והטעם עיין בב"י (שם) כדי שיאמין שכל מזונותיו באים

אמירת פרשת המן

זכרון מנחם

(ג) והיינו משום דאמרינן בילקוט (שמעוני בתהלים ע"ב, י"ז) אליהו ע"ש, ועיין בשו"ת חתם סופר חלק ו' סימן צ"ח.

(ד) והא דאמר בתחיית המתים בעת שיעלה רצון מאת הבורא יתברך שמו ולא אמר כן בביאת המשיח, עיין באחרית לשלום שבאוצר התפלה דבביאת משיח תלוי בידינו כמו שכתבו זכו אחישנה משא"כ תחיית המתים אין תלוי כלל במעשינו רק ברצון הבורא יתברך שמו ע"ש.

(ה) עיין בסידור היעב"ץ בסדר מעמדות ליום א' שאביו הגאון חכם צבי ז"ל נהג לומר בכל יום פרשת היראה, אך רק עד כל הימים (וע"ש עוד כשחלץ התפילין בשעת הכריכה היה קורא בפרשת עקב וזכרת את כל הדרך עד כהיום הזה ע"ש).

(ג) והיינו משום דאמרינן בילקוט (שמעוני בתהלים ע"ב, י"ז) (וכן הוא בסנהדרין דף צ"ח ע"ב) "מנחם שמו" שילה שמו" ינון שמו" חנינא שמו" שהראשי תיבות משי"ח, וכמו שכתוב בספר ילקוט אליעזר על תהלים ע"ב ע"ש, ועיין בישמח משה כי תשא על הפסוק שמן משחת קודש הטעם משום שמשיח הוא אותיות חמשי" שהוא יהיה הגואל החמשי ע"ש שכתב עוד טעם אחר לשבח, והא דאמרינן אהבה לו בכל יום שיבוא אף דקודם ביאת המשיח יבוא אליהו כמו שכתוב (מלאכי ג' כ"ב) הנני שולח לכם את אליה לפני בא יום הגדול, עיין בפלתי סוף סימן ק"י דיש ב' זמנים בעתה או אחישנה בעתה יבוא אליהו קודם לבשר אבל אם יזכו שיהיו אחישנה אז למחר ביאת משיח בוא יבוא משיח מבלי בשורת

לו בהשגחה, והפרישה (שם ס"ק י"ד) הביא הירושלמי דברכות'י שכל האומר פרשת המן בכל יום מובטח שלא יתמעטו מזונותיו ע"ש.

סגולת פרשת המן

ועיין בספר שבט מוסר (פ' מ') שסגולת פרשת המן לאמרה שנים מקרא ואחד תרגום, וכן כתוב בהגהות יש נוחלין' בשם המקובלים⁽¹⁾. ועיין בסידור היעב"ץ (כתפלת אחר התפלה) שהאריז"ל מנע לרבי חיים ויטאל לומר פרשת המן, אך כתב שהכוונה דוקא בבית הכנסת ובשעת התפלה, על כן כתב לומר פרשת המן בביתו ויאמר מתוך החומש ע"ש.

אמירת פרשת המן קודם התפלה

ועיין בזוה"ק פנחס דף רכ"ו ע"א דאין להתפלל על המזון אלא לאחר התפלה ופרנסה דמאריה דמלכא ייכול בקדמייתא וכו' ע"ש, על כן כתב בספר מאורי אור"י דמי שאומר פרשת המן קודם התפלה לא יאמר הבקשה דלפניה ודלאחריה ע"ש, ולכאורה המעיין בסדר היום יראה ששם מסודר פרשת המן והבקשות קודם התפלה, אך לפי דברי הזוהר הנ"ל נראה שהדין עם המאורי אור, ולפי"ז גם בשערי ציון ליום שלישי המתחלת בבקשת פרנסה נראה שי"ל ג"כ לאחר התפלה. ודע דהתפלה קודם פרשת המן הוא בסדר היום והתפלה לאחריה הוא ג"כ בהגהות יש נוחלין⁽²⁾.

אמירת שיר הכבוד

הנה יש מקומות שאומרים שיר הכבוד שהוא אנעים זמירות בכל יום, והובא בב"ח סימן קל"ב, ועיין בלבוש (סימן קל"ג סעיף א') שדעתו היה נוטה שלא לאמרו בכל יום, כיון שהוא שבת גדול שלא להרגילם בפי הבריות ויהיה בפיהם כמזמור, ועכ"פ שלא לפתוח הארון בכל יום, וכמו שעושין בעלינו לשבח שאין

זכרון מנחם

- (1) וכן כתוב בספר באר יעקב בשם ספר הישר לר"ת לאמרה שנים מקרא ואחד תרגום ע"ש.
 - (2) והנה עיין בשערי תשובה סימן א' ס"ק י"א דמשמע מהאריז"ל שאין לומר העשרת הדברות אפילו ביחיד אך אפשר דהקפידא קודם התפלה אבל לאחר התפלה אם יקרא באמצע קביעות
- לימודו שפיר דמי, וכן כתוב בסידור היעב"ץ לסדר מעמדות ליום א', וע"ש עוד לומר בבוקר ה' דברות הראשונות בפרשת יתרו ובערב אחר קריאת שמע שעל מטתו ה' דברות האחרונות בפרשת ואתחנן ע"ש, וכן כתוב באליה רבא סימן א' ס"ק ז' שכן נהג זקנו של המהרש"ל, וכן כתוב בעטרת זקנים שם ע"ש.

ו. כבר העיר הגרי"פ בהגה' על שו"ת תשב"ץ קטן סימן רנ"ו שלא נמצא כן בירושלמי שלפנינו.
ז. ועי' בשו"ת מעיל צדקה להשבט מוסר סימן אלף תמ"ה דמביאו בשם השל"ה, ולפלא שבשבט מוסר לא הביאו בשמו. ח. עי' מש"כ עמ' פ"ג אות י"ז עי"ש.

פותחין הארון לאמירתו רק בראש השנה ויום הכיפורים כדי להגדילו ויאמרו על ידי כן גם בשאר ימות השנה בכוונה יותר גדולה, ולולי שחושש שלא להפסיד הצדקות שמוכרין הפתיחה בכל יום בצירוף שיהיה תמיה בעיני הבריות היה מבטל מלפתוח הארון רק בשבת ויום טוב וראש חודש היה פותחו על סמך הכתוב ביחזקאל (מ"ג, א') שער החצר הפנימי יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וכו' ע"ש.

ועיין בסדר היום (סדר הלימוד לאחר התפלה) שטוב להתעכב בבית הכנסת אחר התפלה עד שלא ישארו עשרה בבית הכנסת שלא לגרום להרוס הבניין להסתלק השכינה שהרי נתעכב עד שלא נשאר מקום לשכינה לנוח ע"ש.

להתעכב
בבית הכנסת

והנה המנהג לומר אדון עולם אשר מלך אחר התפלה (ובמטה משה (אות רי"ב) כתב לאמרו אחר קדיש עלינו), והטעם^(ח) כתב המטה משה (שם) כיון שמתחילין באדון עולם לכך אחר שמסיימין התפלה חוזרין ומתחילין שלא יקטרג השטן כמו שאחר שמסיימין התורה חוזרין ומתחילין בראשית מהאי טעמא, וע"ש עוד שקודם שיצא מבית הכנסת ישב ויאמר אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך, וכשם רש"ל כתב דכשקם לצאת היה משתחוה לפני ההיכל ואמר כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו נלך בשם ה' אלהינו לעולם ועד, וביציאתו מבית הכנסת היה חוזר ומשתחוה בפתח בית הכנסת ואמר ה' נחני בצדקתיך למען שוררי הישר לפני דרכך.

^{הח} אמירת אדון
עולם, הטעם

ועיין במג"א סוף סימן קל"ב שמהרי"ל עשה ג' השתחוואות לפני ארון הקודש וכן בפתח הבית הכנסת, וע"ש עוד שכשיצא מבית הכנסת לא יצא ואחוריו אל ההיכל אלא יצדד פניו וכו'. ועיין בגמרא פרק קמא דברכות דהיוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה ועיין בכתבי האר"י ז"ל (שעה"כ דרושי עלינו לשבח) שאחר כל הג' תפלות יאמר מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר וכו' ומזמור למנצח בנגינות מזמור שיר אלהים יחננו ויברכנו וכו' (ט).

השתחוואות לפני
הס"ת. דרך
יציאתו
מבית הכנסת

זכרון מנחם

(ה) ואפשר לומר עוד טעם על פי מה שכתב הרמב"ן סוף פרשת בא דכונת כל המצות והתפלה ותכלית היצירה שנאמין באלוקינו ונודע אליו שהוא בראנו וכו' ויאמרו לפניו בריותך אנחנו עיי"ש, על כן אומרים אדון עולם אשר בו נאמר שהוא אדון עולם והוא בראו והוא אלי וחי גואלי

וצור חבלי וכו' אשר הוא עיקר התפלה, לכן אומרים אותו קודם התפלה ואחריו, והבן.

(ו) עיין בספר אגרא דפרקא אות קע"ו שכתב מקובל בידינו לאמרו בצורת המנורה דייקא ע"ש, וכן בצפורן שמיר להחיד"א (אות מ') הפליג מאוד באמירת למנצח בציר מנורה ע"ש, ועיין

סדר קביעות עתים לתורה ביום

אורח חיים 323567

הנה אחר התפילה יקבע שעה לתלמוד תורה כדי לקיים והגית בו יומם ולילה ולא יעבור כמבואר בהשו"ע סימן קנ"ה סעיף א', וב"ה כעת נתפשט אצל כל בעלי בתים יודעים ספר שתיכף אחר התפלה לומדין בספר חק לישראל כפי אשר מסודר שם דבר יום ביומו ואפילו תלמידי חכמים שלומדין בתנ"ך וגפ"ת מכל מקום טוב הוא שילמדו ג"כ בספר חק לישראל כי הוא נסדר מרבינו האריז"ל על פי סוד, ועיין בספר זכרון יהודא מגאון ישראל וקדושו בעל אמרי אש שהיה לומד ג"כ בספר חק לישראל דבר יום ביומו. ועיין בזכור לאברהם חלק א' אות תרגם דביום טוב אין לקרות הפסוקים בספר חק לישראל וישלם בחול המועד והאנשים אשר אינם יודעים ספר ללמוד בספר חק לישראל טוב שיאמרו סדר מעמדות דבר יום ביומו ואם ירגילו בו יהיה נקל להם להבין ג"כ פירושו.

ועיין בשו"ע סימן רל"ח סעיף ב' דאם לא השלים חק הקבוע לו ביום ישלימונו בלילה מיד^(א), ועיין בפתחי תשובה יו"ד סימן רמ"ו ס"ק א' בשם משנת חכמים דדעתו נוטה דאם לא השלים בלילה מחויב להשלים אף ליומא אחרא וצריך ללמוד דבר זה קודם שאר לימודו ע"ש.

ועיין בשו"ע יו"ד סימן רמ"ו סעיף א' דאם אינו יודע כלל ללמוד או מפני המטרדות שיש לו או יספיק לאחרים הלומדים ותחשב לו כאילו לומד בעצמו ע"ש, ועל פי זה פירשתי בדרך סמך הפסוק (שמות ל' י"א) **כי תשא את ראש בני ישראל** לפקדיהם ונתנו איש כופר נפשו לה' בפקוד אותם, רצה לומר באם תרצה לקבל עליכם ראש בני ישראל ותמננה אתם על זה, וזה לפקדיהם רצה לומר למניניכם אז ונתנו איש כופר נפשו לה' בפקוד אותם, רצה לומר שיתן כל איש המנין שלו,

זכרון מנחם

באבודרהם (סדר שער של יום ואין כאלוקינו) דמזמור זה נקרא מזמור המנורה וכל האומרו בכל יום כאילו מדליק המנורה בביהמ"ק, ומובא דבריו לעיל קודם ברוך שאמר ע"ש.

(א) עיין לקמן בסדר קביעות עתים לתורה בלילה (עמ' תרכ"ו) בשם האריז"ל דאין ללמוד מקרא בלילה (והוא הדין תרגום) ע"ש לכן נעל"ד שלא ישלים בלילה רק תורה שבעל פה. והוא פשוט.

תסב ליקוטי קביעות עתים לתורה ביום מהרי"ח

רצה לומר דעתו על איש כזה שיהיה כופר נפשו לה' דהיינו שיעסוק בתורת ה' ואז אם הוא אינו יכול לעסוק בתורה יפטור נפשו במה שמחזיק ומפרנס להרב שיוכל לעסוק בתורת ה', ולא שיתמנה עליהם איש אשר עוסק בספרי חצונים ובחיק נכרים ישפקו.

למור הנהגת

לימוד בניגון **הנהגת הלימוד.** גרסינן במסכת עירובין (נ"ד. ומגילה ל"ב.) **כל הקורא בלא נעימה**

ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר (יחזקאל כ', כ"ה) הנה נתתי להם חוקים לא טובים וכו' (ועיין בספר חסידים סימן ש"ג לא תסיג גבול רעך אשר גבלו הראשונים (דברים י"ט, י"ד) שלא יאמר הניגון של תורה לנביאים וכתובים וכו' שהכל הלכה למשה מסיני שנאמר יעננו בקול), ולכאורה צ"ע הלא אמרינן בסוטה דף ל"ה ע"א בשביל שאמר דוד זמירות היו לי חקיק (תהלים קי"ט, נ"ד) אמר הקב"ה חייך שאני מכשילך בדבר שתינוקות יודעים ע"ש, אך עיין ביערות דבש חלק א' דף ע"ה שמתרץ זאת. והא דעונשו היה שהכשילו בדבר שתינוקות יודעים, אפשר על פי דברי הגמרא בפרק ב' דשבת (:) בתירון הא' דהרב ילמוד מתוך שמחה והתלמיד יהיה שפתותיו נוטפות מר ע"ש, וכיון שאמר זמירות היו לי חקיק על כרחך שסובר כתירון זה ומחזיק עצמו בבחינת רב לכך היה עונשו שהכשילו בדבר שתינוקות יודעים, להודיעהו שהוא עדיין בבחינת תלמיד וצריך ג"כ ללמוד באימה ויראה, וכאשר באמת מסקנת הגמרא שם בתירון הב' שבשעת הלימוד גם הרב ילמוד באימה ויראה ע"ש, כל זה כתבתי רק בדרך אפשר, ואם שגיתי ה' הטוב יכפר לי.

ועיין בספר חסידים סימן תרי"א שלא יתכן לאותן שלא למדו עדיין מסכתות הצריכות בכל יום שילמדו מסכתות הנוהגין לימות המשיח, וכן כתוב בהקדמת ספה"ק חובת הלבבות שנשאל אחד מהחכמים על שאלה שאינו מצוי והשיב לו אתה שואל על מה שלא יזיקנו אם לא ידענו, הידעת מה שאתה חייב לדעת מן המצות אשר אינך רשאי להתעלם מהם וכו' ע"ש (ב').

ללמוד מדברים הנוגעים למעשה

זכרון מנחם

(ב) והנה יש נוהגין שמדלגים בלימודים עניני אבילות וביוצא מדברים הרעים עיין בספר חסידים סימן רס"א שכתב אהוב את התורה שאין לה עוסקים כגון מועד קטן ופרק מי שמתו (במס' ברכות) ותקבל שכר כנגד כולם כי הם דוגמת מת מצוה אהוב את המסכתא ואותן הלכות שאין בני אדם רגילין בהם וכו', ועתה למה אומרים שהוא סכנה לפי שכתוב אל תקוץ בתוכחתו והוא ממהר ולא ידקדק כמו בשאר מסכתות וכו', והרוצה ללמוד אותו יתפלל להקב"ה שלא יארע לו דבר רע וגם ילמדו הרב בחשאי לא יפרסם לא יזיק ולא יזוק וכו' ויעסוק בכל לבו עיי"ש (ועיין בסימן תתרי"ב (ועי' בוילקט יוסף שנה י"א קר' ג' סימן כ"ג)).

ליקוטי קביעות עתים לתורה ביום מהרי"ח תסג

הזכרות בשעת
הלימוד, מעשה
רב

ועיין במג"א סימן רט"ו ס"ק ה' דאין להזכיר הזכרות בשעת הלימוד^(ג), וכן
כתוב בשערי תשובה (שם ס"ק ד') בשם ברכי יוסף (שם) דכן נוהגים רבני
קשישא דארץ ישראל, ושכן כתב בתשב"ץ (קמן סימן תכ"א), ובשם היעב"ץ כתב
דיכול להזכיר הזכרות בשעת הלימוד, ועיין בט"ז או"ח סימן תרכ"א (ס"ק ב')
בשם רי"צ גיאות דאם מזכיר פסוק מותר לומר השם כמו שאומר בתפלה
ע"ש (וכן היה מנהג אדומ"ר הגה"ק מו"ה יקותיאל יהודא מייטלבוים זצלה"ה
מסיגוט בשעה שהיה אומר תורה ברבים), וע"ש עוד בט"ז דאם רוצה להזכיר
השם יאמר השם ולא כמו שאומרים המון עם אדושם, כי אין דרך כבוד
של מעלה.

אמירת הריני
לומד, פרשת
המנורה

ועיין בשלה"ק מסכת שבועות (גר מצוה אות ס"ח) שקודם הלימוד יאמר הריני
לומד כדי שיביא התלמוד לידי מעשה וכו' ע"ש, ועיין בספר אגרא
דפרקא אות קע"ב דסגולה כשאינו מבין דבר בתורה יאמר פרשת המנורה
בתורה ע"ש.

זכרון מנחם

ועיין עוד בספר יוסף אומץ בדיני סדר
הלימוד (ח"ב פרק התורה עמ' 770)
שכתב שראה מקדמונים שקודם
שהתחילו מסכת חולין בישיבה גזרו
תענית וכן נהג אביו במסכת חולין
ויבמות ומסכת מו"ק, והטעם דבלימוד
מסכת חולין מראין בעצמם סימני
שחיטה, וביבמות ומו"ק מוזכר שם עניני
מיתה ונותנים המשל בעצמם כדי
להסבירם לתלמידים ועי"ז יש קטרוג
עיי"ש (וכ"כ בספר נוהג כצאן יוסף עמ' צ"ט
עיי"ש), ועיין עוד בחידושי חתם סופר
חולין בהקדמה ובחתם סופר ספר זיכרון
שכתב החתם סופר שכן נהג ג"כ
להתענות לפני שלמד מסכת יבמות
וחולין עיי"ש.

ועיין בספר חסידים סימן תרל"ו כשלומד
בנעים או בשחין אל יהיה רוקק
עיי"ש.

(ג) היינו הברכות שלומד בש"ס אבל
כשלומד פסוקים בתלמוד
רשאי לאמרם כמו שהם כתובים עם
הזכרת השם עיין בפרי מגדים שם, וכפי
הנראה שלזה הסכים גם הברכי יוסף שם,
ועיין בזכור לאברהם אות אזכרה בשם
קיצור של"ה דבשעת לימוד מצוה הוא
להזכיר אדנ"י בפירוש ולא לכנות דאין זה
דרך כבוד כלפי מעלה לכנות ע"ש, וכן
מצאתי בספר יוסף אומץ סימן שמ"ט
ושכן שמע מהקדמונים עיי"ש, ועיין
בהגהות הש"ס מבעל צפנת פענח (הגאון
ר' אליהו גוטמכר זצ"ל) ברכות דף ו' ע"א
דכן משמע מרש"י שם ע"ש.

תסד ליקוטי קביעות עתים לתורה ביום מהרי"ח

ועיין במג"א סימן נו"ן ס"ק ב' דאם אינו מבין מה שלומד לא נחשב ללימוד (ד), ולפענ"ד דהכוונה דוקא באם אינו מבין מחמת שלומד משפה ולחין ואינו מוגע עצמו להבין, ועיין בספר מעבר יבק מאמר שפתי רננות פרק כ"ו דאם אדם מורה בתורה בעולם הזה אע"פ שאין לו לב עתה יהיה לו לב במתיבתא דרקינא, והוא מזה"ק וישב (ח"א קפ"ה.), ובזה פירש דברי הגמרא במסכת ע"ז (י"ט.) לעולם לגרום איניש ואע"ג דלא ידע מאי קאמר כי עתיד להבין וסיים ולכן טוב לגרום סדר הזהר ותיקונים ור"מ וכדומה גם שלא יבין אותם ע"ש.

אינו מבין מה שלומד

ועיין בספר חסידים סימן תתצ"ט שלא יצניע אדם קולמוס או שאר חפץ בספרים ע"ש, ורע עלי המעשה המנהג העמי הארץ שמניחים בשעת התפלה האבק שקורין שנופף טאבאק בתוך הסידור התפלה או בתוך המחזורים, ולא עוד שעוברים על דברי הספר חסידים אלו אלא גם שעל ידי כן כמה פעמים מתלכלך הספר והשמות הקדושים ולפעמים באה ג"כ לידי מחיקה.

הצנעת קולמוס או טאבאק בתוך הספר

והנה גם על מה שמצניעים שערות של הזקן בהספרים ג"כ מתרעם בספר"א מאורי אורג, אך כבר דשו בזה רבים אנשי מעשה ובודאי יש איזה סוד בדבר, אך ממילא מובן דכל זה ג"כ דוקא לאותן אשר נזהרים בחומרת האריז"ל המובא בבאר היטב יו"ד סימן קפ"א ס"ק ה' שלא לעקור שער הזקן שלא יפגום הצינורות, משא"כ אותן שכל היום הולכים בשוק ועוקרים שער זקנם וזורקים לאשפה.

הצנעת שערות הזקן בתוך הספר

זכרון מנחם

(ד) עיין באליה רבא סימן א' ס"ק ה' כל יום רבע שעה בספרי מוסר ע"ש, וביערות דבש חלק ב' דרוש א' כתב דהלומד בכל יום חצי שעה או שעה מוסר הוא שם חיים וכן כתוב בברכי יוסף סימן א' לקבוע עת ללמוד מוסר דכל הגדול מחבירו וכו' ע"ש, וכן צוה המגיד להב"י ללמוד מוסר בכל יום, ועיין בשם הגדולים שהמהרש"ל היו לו מוכיח שאמר לו בכל יום תוכחת מוסר ע"ש.

א. וכן בשו"ת תורה לשמה סימן ש"ו עיי"ש. ב. עי' מש"כ עמ' פ"ג אות י"ז עיי"ש. ג. עי' בשו"ת בית ישראל (עדלין) יור"ד סימן קל"ז וז"ל ואף שהבאתי לעיל בשם ספר ליקוטי מהרי"ח שמלמד זכות על זה נוכל לומר עד כאן שייך הלימוד זכות שלו כל זמן שהתלמיד חכם קיים ולומד בספרים שלו אז נוכל להקל לתלמיד חכם שיצניע שערות זקנו בספריו כיו

ליקוטי קביעות עתים לתורה ביום מהרי"ח תסה

ועיין עוד שם סימן תתקכ"ה דאם קונה ספרים לא יאמר רע המקח אלא יאמר
כך וכך אני רוצה ליתן, ובצוואה כתב שלא יכתוב על הספר שלי הוא
אלא יכתוב שמו סתם.

הנהגת נ"ך על

ועיין ביו"ד סימן רפ"ב סעיף י"ט דאין מניחים נביאים וכתובים על גבי תורה, ועיין
בש"ך שם ס"ק מ' דאם ספרים מונחים על הספסל אסור לישב בשוה, רק
יניח איזה דבר תחת הספרים שיחיה מונחים בגובה כל דהו, ואם הוא בשעת
הלימוד והמקום צר מותר לעיין במ"ז (שם ס"ק י') דאסור להניח ספר תחת ספר כדי
להגביהו שיחיה נוח לו לראות, רק אם היה מונח כבר ע"ש, והמג"א בסימן קנ"ד
ס"ק י"ד מתיר, אך בספר בית לחם יהודה ביו"ד שם כתב דיש לנהוג כהמ"ז ע"ש (ה').

זכרון מנחם

(ה) עיין בקב הישר פרק כ"ד שהסכים
ג"כ להטו"ז, וע"ש עוד
דכשרואה ספר מונח מהופך יהפכנו
וינשקנו ע"ש, (וכן כתוב בבית לחם יהודה
ביו"ד סימן רפ"ב בשם מהרי"ל, וע"ש
עוד דאם נפלו ח"ו הרבה ספרים
על הקרקע יגביה כולם ואחר כך ינשקם
ע"ש, ועיין במשנת חכמים למהר"ם
חאגיז דבכלל כבוד התורה הוא כשיפסוק
מללמוד שיסגור הספר או יכסנו
שלא יפול עליו מים או איזה לכלוך
ע"ש), וע"ש עוד בשם ספר חסידים גודל
העונש אם הספרים קרועים ואינם ברוכים
נאים ע"ש, וכתב עוד דטוב להחמיר
לעמוד מפני חומשים ע"ש, וכן כתוב בב"י
ביו"ד סימן רפ"ב בשם תשובת הרשב"א,
וכן מבואר בזוה"ק קדושים דף פ"ז ע"ב
דר"ה סבא כד הוה חמי חומש דאורייתא
הוה קם מקמיה ע"ש, ועיין בקב הישר
שם שראה מכמה רבנים שהיו נזהרים

שהוא לומד בהם ואגב לימודו הקילו לו לת"ת להצניע ולהשתמש בספריו שער זקנו כדי שלא
יצטרך לבטל מן לימודם עי' בשו"ע או"ח סימן קנ"א במג"א ס"ק ב' עיי"ש ה"נ דכוותי' וא"כ
כל זמן כשהתלמיד חכם בחייו אז שפיר יש לימוד זכות שמצניע שער זקנו בספריו כיון שנפסקו
לפעמים בשעת לימודו שדרך הלומדים בעיון כשמעיינים בענין תופסים זקנם בידם, ועי' בספר
אגרא דפרקא שקאמר שם שקבלה ביד הצדיקים כשלומדים ובאו למקום שצריך עיון אצלם אז
תופסים זקנם בידם ועי"כ סגולה שמגלים להם הפשט והצ"ע נפשט להם עיי"ש דבריו הקדושים
וכו', וא"כ כיון שזה מורגל ביד הלומדים תורה לאחוז בוקנם בשעת עיון מ"מ לא ימלט שלפעמים
נופל שער אחת מהזקן שהיתה תלושה ועכשיו כשנוטל זקנו בידו לעיין נופל שער וכדומה וכדי
שלא יצטרך לבטל מלימודו הקילו להם לעזוב השערות הנופלים בשעת לימודם בספרים, והנה
כל זה אם התלמיד חכם קיים ולומד בספריו אז הותר לו להשתמש בהם להניח בהם שערות זקנו
שנפלו בשעת לימודו או משום שלא יבטל מלימודו עבור זה לילך לשורפו או להצניע במקום
אחר אי משום שהיתר לו להניחם בספריו שיהיה לו סימן בהספר היכן הוא עומד בלימודו באיזהו
ענין וכמו שמצינו בשו"ע או"ח סימן כ"א ס"ק ב' בבאר היטב שם בשם מהרי"ל שהיה נוטל
מהציצית שנפסלו ומניח בספר לסימן שידע באיזה מקום עומד בלימודו עיי"ש, וכל זה כל זמן
שהוא קיים שייך טעמים אלו אבל כשכבר מת הת"ח אולי כיון שאין שייך טעמים אלו שלא לומד
בספריו אפשר לא נכוז להיות מונחים שערות זקנו בספריו וכו' עכ"ל.

תמו ליקוטי קביעות עתים לתורה ביום מהרי"ח

תפלת ר' נחוניא
בן הקנה,
הפירוש

תפלת רבי נחוניא בן הקנה. גרסינן בפרק תפלת השחר (ברכות כ"ח:) הנכנס לבית המדרש אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי⁽¹⁾ שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חבירי ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמה בהם והובא בהשו"ע סימן ק"י סעיף ח', וע"ש בט"ז (שם ס"ק ח') דהוא הדין במי שלומד ביחידות צריך לאמרה קודם הלימוד ובפרט במי שהגיע להוראה, ועיין במג"א (שם ס"ק ט"ז) שהאריז"ל היה אומרה בכל בוקר והיה אומר אח"כ פסוק (כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה והוא פסוק במשלי (ב', ו) ופסוק גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך שהוא בתהלים (ק"ט, ח') ע"ש.

לכאורה

ולכאורה הלשון דרבי נחוניא בן הקנה היא כפל, ומצאתי בספר ארץ חיים לקוטים על מסכת ברכות מהגה"ק בעל סדורו של שבת שמביא שם מעשה רב אשר עיניו ראו אצל הגה"ק המגיד מזלאמשוב בעל ספר בת עיני על התורה שבא לפניו שאלה על דקין שבעוף ורצה להטריף, ואמר לו הגה"ק בעל סידורו של שבת איני יודע למה רצון רבינו להטריף דבר פשוט כזה, והשיב מה אעשה שפי אינו רוצה לומר על עוף זה כשרה, והיה לפניו העוף ובדקו שנית ונטרפה על דבר שלא שאלוהו כלל, ואמר אח"כ הגה"ק מזלאמשוב שעתה יודע הפירוש בתפלת רבי נחוניא בן הקנה שלא יאמר על טמא טהור, שאין הכוונה שלא יטעו בדין שזה כבר נכלל במה שאמר שלא אכשל בדבר הלכה, אלא הכוונה שלא נעלם ממנו האיסור, על זה התפלל **שלא יאמר** היינו שלא יוכל הפה לומר על טמא טהור ע"ש.

ועיין בחתם סופר או"ח סימן ר"ח שכתב ג"כ דבר נחמד על מאמר רבי נחוניא בן הקנה ומתוך דבריו נתישב ג"כ כפל הלשון ע"ש, ועיין בט"ז (שם) שכתב שם נוסחא אחרת קצרה הכוללת הרבה יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתאיר עיני במאור תורתך ותצילני מכל מכשול וטעות הן בדיני איסור והיתר הן בדיני ממונות הן בהוראה הן בלימוד גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה יהיה לרצון אמרי פי וכו'.

זכרון מנחם

כשיצאו מבית הכנסת והקהל עומדין	דהאומר לחבירו להושיט לו ספר יקחנו מפניהם אז לקחו בידם איזה ספר שיהיו הקימה לפני הספר, ושכן עשה מהרי"ל ע"ש, ועיין בספר חסידים סימן ק"ט
בימינו ולא בשמאלו ע"ש.	
(ו) במוש"ע הנוסחא ה' אלהינו ואלהי אבותינו ע"ש.	

ליקוטי קביעות עתים לתורה ביום מהרי"ח תמו

להזהר מדברים
המשכחים,
איסור לאו

הנה יזהר מדברים הקשים לשכחה כי לדעתי אם בן תורה אינו נזהר מדברים הקשים לשכחה הוא עובר על השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים וכו' (א) (אם כי בספר חסידים סימן תתר"ח לכאורה אינו נראה כן דבריו הקדושים צריכין עיון וביאור ע"ש). ואלו הן הדברים הקשים לשכחה, דברים הצריכין נטילת ידים אם אינו נוטל ידיו תורתו מסתלקת ממנו, כמבואר בשו"ע או"ח סימן צ' סעיף י"ח, ועיין בסוף מסכת הוריות (י"ג:) חמשה דברים משכחין הלימוד האוכל ממה שאכל עכבר וחתול (ח) (ובחופת אליה בראשית חכמה מוסיף גם כלב, ועיין בספר חסידים סימן הנ"ל שאחד שאל לחכם שעכבר אכל מלחמו והשיב לו אני רואה שאינך עוסק בתורה ואתה הולך עם עמי הארץ לשמוע דברים בטלים מוטב שלא תזהר מדברים המשכחין כדי שתשכח הדברים בטלים, ועיין בש"ך חו"מ סימן רצ"א ס"ק י"ט דאם יש להעכברים מים לשתות אינם מקלקלין בגדים, ואפשר לגבי מאכל לא מהני סגולה זה), והאוכל לב בחמה (ועיין בש"ך יו"ד סימן ע"ב ס"ק ב' שהוא הדין לב עוף) (ט), והרגיל בזיתים

זכרון מנחם

ולא חשב הפרי עצמו, עיין בספר הורה גבר על מסכת הוריות שם מה שכתב בזה (ועי' בח"ג עמ' ב' אות א' מש"כ בשם החת"ס).

(ז) עיין בספר חסד לאברהם סימן זק"ן שכתב ג"כ דעובר על מה שאמרה תורה השמר לך וכו'.

(ח) עיין בשו"ת דברי חיים יו"ד חלק ב' סימן ס' דמשמעות הלשון משמע דלא יאכל כל המאכל ע"ש, ויותר משמע כן בראשית חכמה בחופת אליהו ע"ש, אך ראיתי בספר מילי דחסידותא להגה"ק מבוטשאטש ז"ל באות נ' שכתב שאין כל החתיכה בכלל רק המקום שבו אכל ממש עיי"ש, אמנם מצאתי לגאון קדמון בספר יוסף אומץ (בסדר הלימוד בעצמו) שמסופק בזה וסיים שומר תורתו ירחק מכל החתיכה שאכל העכבר או החתול ממנה עכ"ל, ועיין עוד בספר מילי דחסידותא שם דחתיכות נפרדות וכל שכן קמח פשיטא דקיל ולא שייך בכך צירוף כלי ע"ש.

והנה ראיתי במהר"ם שיק על תרי"ג מצות מצוה י' שכתב בשם רבו מרן החתם סופר ז"ל דאיתא בספרים דקמח שעורים קשה לשכחה (ושמהאי טעמא לא יעשו לכתחלה מצות משעורים דבמצות כתיב למען תזכור) ע"ש, אמנם מחידושי אגדות מהרש"א הוריות דף י"ג ע"ב לא משמע כן שכתב הטעם דכל הז' מינים חשב בתורה הפירות עצמן דכתיב חטה ושעורה וגפן וכו' חוץ מזית דנקט היוצא ממנו דכתיב זית שמן משום דהזית גופא אין בו שבח ארץ ישראל דקשה לשכחה רק בהשמן שהוא משיב תלמוד יש בו שבח ארץ ישראל ע"ש, נשמע מזה דשעורה אינה קשה לשכחה מדחשב בתורה שעורה והבן (והא דחשב דבש שהוא מתמרים

(ט) עיין בחוות דעת שם דרך הזכרים נזהרים בזה ובפרי מגדים שם סק"ז

ד. וכ"כ בשו"ת התעוררות תשובה ח"ד סי' ק"ל עיי"ש.

תסח ליקוטי קביעות עתים לתורה ביום מהרי"ח

(אבל שמן זית מחזיר הלימוד, גמרא שם) והשותה מים משיורי רחיצה (ועיין פרק ג' דשבת (מ"א), רחץ בחמין ולא שתה מהמים וכו'), ואכתוב בזה בסדר רחיצה דערב שבת^(י), והשותה מים משיורי רחיצה, והרוחץ רגליו זו על גבי זו, ויש אומרים אף המניח כליו מראשותיו (והא דאמרינן בתמיד (פ"א מ"א) שהכהנים היו מניחים בגדיהם תחת ראשיהם, אכתוב אי"ה מזה אחר סדר קריאת שמע שעל המטה^(י)).

ויזהר ג"כ מדברים הקשים ללימוד, דאיתא בגמרא (חוריות) שם היינו העובר בין ב' גמלים ובין ב' נשים. ועיין בפסחים דף קי"א ע"א אין ממצעין ולא מתמצעין בין ב' נשים, ואי ממצעין נפתח באל ונפסיק באל, עיין ברש"י וברשב"ם שיאמר אל מוציאם כי לא נחש ביעקב וגו' עד מת פעל אל וכו' (במדבר כ"ג, כ"ב, ע"ש, ואם צריך לעבור בין ב' נשים יקח מקל בידו, ואם אין לו מקל יאחז בפאת ראשו, (ספר זכרון טוב), ואשה העוברת בין ב' אנשים, והמריח ריח נבלה, והאוכל פת שלא בשל כל צרכו, והטעם נראה לפענ"ד, דאפשר על פי מה שכתוב ביערות דבש דף ע"ג על דברי הגמרא במסכת ברכות (ק"ב) דצריך לברך המוציא מהיכן דקדים בישלא, משום דקודם הטא אדם הראשון לא היה צריך שום אוכל אפיה ובישול רק אחר החטא נמשך הארס של נחש על רוב מאכלים ואינם ראויין לאכלם עד אחר הגישם לאש וכח האש מגרש הארס, וא"כ זה דקדים בישלא קדים לגרש הארס שבו כח דסמרא דמסאבא לכך ראוי לברכה ע"ש, וא"כ לפי זה זה שלא בישל כל צרכו עדיין יש בו כח הארס הסמרא דמסאבא לכך קשה ללימוד, כל זה כתבתי רק בדרך אפשר.

זכרון מנחם

כתב דרך בעלי תורה נוהרים בזה (ובבית לחם יהודה כתב דגם נשים מעוברת אין אוכלין ע"ש), ובספר כף החיים סימן זק"ן כתב דלפי מה שכתב האריז"ל דהאוכל לב היצר הרע מתקשר בו נראה דגם הנשים לא יאכלו אף דלית בהו הטעם של שכחה ע"ש, אך עיין במג"א סימן ק"ע ס"ק י"ט דדברים שגורמים שכחה באדם כגון זיתים וכדומה אין זה אלא בעם הארץ אבל האוכלים בכוונה כנודע

מוסיפין לו זכירה כי הוא מתקן אותם, אך צריך ליזהר מאוד שלא לאכול לב בהמה חיה ועוף ע"ש, ועיין בספר כף החיים שם שכתב דגם במוח וכבד יש ליזהר וסימנך מל"ך ע"ש, ולא שמעתי נוהרין בזה, ועיין חולין דף צ"ה ע"ב דר"נ אמר לרב כהנא שקול כבד ואכול, ועיין במדרש איכה על הפסוק נשיתי טובה שיוסף רישא אכל שיתין מיני מוח ע"ש.

ה. ת"ב עמ' ל"ב. ו. עמ' תרל"ח.

ליקוטי קביעות עתים לתורה ביום מהרי"ח תסמ

והאוכל בשת^מ מזוהמא ליסטרין (פירוש כף שבוהשין בו הקדירה, ונראה שהוא הדין שאר דברים לאו דוקא בשר), והשותה מים מאמת המים העוברת בבית הקברות, והמסתכל בפני המת, (ובספר זכירה הוסיף בפני הגוי ובפני הנבלה, וע"ש סגולה לזה להסתכל ג' פעמים על צפורני ידיו וג' פעמים בשמים), והקורא כתב שעל גבי קבר^(י) (היינו כשהוא כתב בולטת, משנת חסידים יום שלישי, ועיין באשל אברהם על גליון המג"א סימן רכ"ד לומר אהבה רבה), ועיין בריש פרק ג' דפסחים (מ"ב). דנסיובי דחלבא דהוא מי חלב מטמא את הלב.

להזהר מדברים
הקשים לשכחה

והנה יש עוד דברים הקשים לשכחה, המסתכל באדם שכועס ובאשה בשעה שהדמים מצויין בה (ספר חסידים סימן תתשכ"ו), התופר בגד כשהוא מלובש בו, (וסגולתו ליטול קיסם לתוך פיו בשעת התפירה), והישן במנעלים (ספר זכירה), והלובש שני מלבושים כאחד, (ספר הכוונות (ענין ברכת השחר) מובא במג"א סימן ב' ס"ק ג'), והמנגב ידיו בחלוקו (מג"א סימן קנ"ח ס"ק י"ז), ועיין בפרי מגדים (שם א"א ס"ק י"ז) דצ"ע אם חלוקו דוקא, והמניח ספר פתוח ויצא^(יא) (ש"ך יו"ד סימן רע"ז ס"ק א').

דברים
המסוגלים לזכר

ואלו דברים הם המסוגלים לזכרון. הלומד בביהמ"ד, והמשמיע קולו בשעת הלימוד^(יב), יו"ד סימן רמ"ו סעיף כ"ב, ועיין בהוריות שם דגם האוכל פת

זכרון מנחה

(י) ועיין בספר יוסף אומץ (סדר הלימוד עמ' 733) שראה מדקדקין מניחין אבן על גבי המציבה ואומרים שמועיל שלא תהיה קריאתה קשה לתלמוד, ואפשר שקבלה הוא מקדמונים, וכתב דנראה לו דאף בכתב שוקעת שכתב בספר הכוונות דאינו קשה לשכחה מ"מ יש לצרף גם זאת להניח אבן ע"ש, אבל עיין בבאר היטב או"ח סימן רכ"ד ס"ק ח' בשם דרשות מהר"ש שהוא אינו אלא משום כבודו של המת להראות שהוא היה על קברו עיי"ש.

(יב) עיין חגיגה דף ט' ע"ב אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד פעמים ועיין בחתם סופר או"ח סימן כ' שכן הוא מפורסם ומקובל שהשונה מאה פעמים לא במהרה הוא שוכח עיי"ש, וכן הוא בשם האריז"ל עיי"ש, ועיין בספר הקנה חזור חזור ואל תצטרך לבלזר והוא סם חריף ומועיל לזיכרון, ועיין בספר גילוי דעת להגאון מהרש"ם ז"ל על הלכות טריפות סימן נ"א דקורט של חלתית הוא אנא קרבי בלשון לאטיין והוא הבלזר עיי"ש.

(יא) עיין סנהדרין דף כ"ו ע"ב דמחשבה מועלת לדברי תורה ופרש"י ד"ה מחשבה דאנה משכחת הלימוד עיי"ש, ועיין פסחים דף מ"ט

פחמין והוא הדין פת חמין יפה ללימוד, וכן כתוב בשל"ה שבועות ריש תורה אור ע"ש, ועיין במשנת חסידים סדר יום ראשון שירחוק מצחו בשלג ג' פעמים כי שלג בגימטרא שכהה, ועיין בספר זכירה דהכוונה הוא בשלג ראשון, ועיין בהגהות רע"א יו"ד סימן שע"ו סגולה לזכרון לומר אהבה רבה וכו' ע"ש^(ג).

אוצר החכמה

סדר משא ומתן

גרסינן במסכת אבות (פ"ב מ"ב) **וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון**, והשלח"ק (מס' נר מצוה אות נ"ט) כתב דגם הבעלי בתים ישלשו ימיהם שליש בתורה שליש במשא ומתן ושליש בשינה, ונתן רמז על זה אז תשכיל אז תצליח אז תישן דהיינו ח' שעות לתלמיד תורה וזה א"ז תשכיל, ח' שעות במשא ומתן וזה א"ז תצליח, ח' שעות בשינה וזה א"ז תישן, ובפרק קמא דברכות (ח) אמרינן גדול הנהנה מיגיעו כפו יותר מירא שמים וכו' ע"ש, אך יזהר שישא ויתן באמונה שיהיה מיגיע כפו וזה הוא שאלה ראשונה. ולא ירד לתוך אומנות חבירו. (ועיין בסנהדרין דף פ"א ע"א ואת אשת רעהו לא טמא שלא ירד לתוך אומנת חבירו)^(ב). ויזהר מלישבע אפילו באמת. כדאמרינן במדרש (במדבר רבה

הירות במשא ומתן

זכרון מנחם

(יג) עיין בצל"ח ברכות דף ס"ד ע"א דברכת התורה קודם הלימוד הוא סגולה נפלאה שלא ישכח מה שילמוד ע"ש, ועיין בתוספות סוף מגילה ד"ה ושונה דהשונה בזמנה מועיל לזכרון ע"ש.

(א) עיין באשל אברהם מהגה"ק מבוטשאטש סימן א' בשם הגה"ק מהר"ש מניקלשבורג זצלה"ה שהרמז על שינה ח' שעות היינו בתוך ב' מעת לעת, ורמז לזה ישנתי א"ז היינו ח' שעות ינוח ל"י כמספר מ' שעות ע"ש.

(ב) עיין בספר לב דוד פ' י"ט שכתב בדור הזה נולד איסור חדש